

houdend onderhandelen. Daarop specialiseerde zich dr. Hirschfeld die, zoals wij al zagen, in 1932 door Verschuur aangetrokken was als directeur van handel en nijverheid.

Naast het probleem van de wederzijdse leveranties kwam het probleem van de wederzijdse betalingen – probleem vooral dan, wanneer andere landen waarmee Nederland gecompliceerde economische betrekkingen onderhield, hun deviezenpot zuinig wilden beheren. Dat gold in de eerste plaats voor Duitsland waar (wij krijgen dat nog te schetsen) de financiële eisen van de herbewapening voorop stonden. Nederlanders of Nederlandse instellingen of bedrijven bezaten per 1 juni 1933 Duitse obligaties, Duitse aandelen, andere vorderingen op Duitsland dan wel eigendommen in Duitsland tot een totale waarde van bijna f 1444 mln.¹ Op de obligaties moest rente, op de aandelen dividend uitbetaald worden in ons land en de Nederlander die huizen in Berlijn bezat, stelde er ook al prijs op, over de huurpenningen te beschikken in Nederlandse guldens. Al die betalingen moesten evenwel uit dezelfde Duitse deviezenpot geschieden waaruit ook de handelsonderneming die de Westlandse groente naar Duitsland exporteerde, betaald kreeg. Wiens vordering werd het eerst gehonoreerd?

Het zou ons te ver voeren, de getroffen regelingen, die telkens in moeilijke onderhandelingen tot stand kwamen, gedetailleerd weer te geven. Uitgangspunt was, dat over en weer zoveel mogelijk financiële posten tegen elkaar weggestreept werden. Dus werden de Nederlandse vorderingen op Duitsland in Nederland, de Duitse op Nederland in Duitsland geconcentreerd bij de daarvoor opgerichte *clearing*-instituten, en er zou geen probleem geweest zijn als die vorderingen steeds in evenwicht geweest waren. Het tegendeel deed zich echter voor: regelmatig had Nederland van Duitsland meer te vorderen dan omgekeerd en die achterstand kon alleen aangezuiverd worden indien de *Reichsbank* guldens of deviezen die men vrij tegen guldens kon inwisselen, ter beschikking stelde. Daar was de *Reichsbank* allerm minst scheutig mee. Niet alleen moesten Nederlanders die vorderingen op Duitsland hadden, lang op hun geld wachten, maar een deel van die vorderingen werd uitbetaald in marken die men niet uit Duitsland kon uitvoeren en die dus heel veel minder waard waren. Niemands vordering werd integraal in guldens betaald.

In de jaren '33 tot '36 werden met diverse landen in totaal 26 handelsverdragen, regelingen op wederkerigheidsbasis en daarmee samenhangende *clearing*-verdragen gesloten die tenslotte, het handelsverkeer met Indië niet meegerekend, bijna 80% van de waarde van de Nederlandse uitvoer

¹ A.v., p. 215-16.